

SAATEKIRJE

Tampereen alueen ihmistieteiden eettiselle toimikunnalle

Tämä hakemus käsittelee Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikön Opetus- ja tutkimuskeskus Psyken (<http://www.uta.fi/yky/tutkimus/psyke/index.html>) tutkimusta, joka kohdistuu Tampereen kaupungissa syksyllä 2017 käynnistettyyn lukivalmiuksien varhaisen tuen malliin. Mallin tarkoituksena on löytää esiopetusiässä seulonnan avulla lapsia, joiden lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen valmiuksissa todetaan tuen tarvetta. Näille lapsille järjestetään esiopetusvuoden keväällä varhaiskasvatuksen erityisopettajien ohjaamia ESKO siili –ryhmiä lukivalmiuksien vahvistamiseksi. Lukiryhmien kehittämisestä on vastannut Tampereen kaupungin neuropsykologina toimiva Katja Nivala (PsM, neuropsykologiaan erikoistuva psykologi) yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajista (VEO) koostuvan työryhmän kanssa. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia ESKO Siili –ryhmien tuloksellisuutta, ja seurata lasten, joilla havaitaan tuen tarvetta lukivalmiuksissa, lukutaidon kehittymistä esiopetuksesta toiselle luokalle. Tutkimus toteutetaan yhteistyössä Tampereen kaupungin kanssa.

Oman lapsen lukivalmiuksien arviointi saattaa herättää vanhemmissa huolta oman lapsen kehityksestä. Tieto tuen tarpeesta voi heijastua vanhemman toimintaan, joko positiivisella tai negatiivisella tavalla. Vanhempi saattaa esimerkiksi ajatella, että lapsi pitäisi yrittää opettaa lukemaan jo ennen koulunkäynnin aloittamista. Vanhempien informointi ja opastaminen siinä, miten he voivat parhaiten tukea lastaan ja hänen kiinnostustaan lukemiseen, on sisällytetty siiliryhmiä toimintaan. Aineistonkeruun luonteen vuoksi myös luottamuksellisuuden toteutumisessa on puolia, joista toivomme eettistä arviointia. Lisäksi, koska tutkimus kohdistuu alaikäisiin, näemme kokonaisuudessaan tutkimuksen eettisyyden arvioinnin tarpeellisuutta.

Lausuntopyyntö perustelu, hakijan oma arvio tutkimuksen eettisyydestä, tutkimussuunnitelman tiivistelmä ja toimikunnan päätös voidaan julkaista.

Tutkimuksesta vastaava henkilö:

Terhi Helminen
Yliopisto-opettaja, PsT
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta / Psykologia / Psyke
Tampereen yliopisto
terhi.helminen@uta.fi
Puh. 050 3186 166

2. TUTKIMUSSUUNNITELMAN TIIVISTELMÄ

Lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus, eli lukivaikeus, on yleisin koulussa ilmenevistä oppimisen vaikeuksista. Riskiä lukivaikeuksiin on mahdollista ennustaa jo esiopetusvaiheessa, ja siihen on näin mahdollista puuttua jo ennen ongelmien kasaantumista ja vaikeutumista. Tampereen kaupungilla on käynnistetty varhaisen tuen ja tunnistamisen malli *Response to Intervention* – mallia noudattaen, jossa tarjotaan vaiheittain vahvistuvia tukitoimia lapsille, joilla havaitaan tuen tarvetta lukemisen ja kirjoittamisen valmiuksissa. Tampereen kaupungin mallin ensimmäisessä vaiheessa tarjotaan esiopetuksessa oleville lapsille, joilla on havaittu tuen tarvetta, varhaiskasvatuksen erityisopettajien ohjaamia ESKO siili –ryhmiä, joiden tavoitteena on tukea lukivalmiuksien kehittymistä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää ESKO siili -ryhmien tuloksellisuutta lukivalmiuksien tukemisessa sekä lapsen tehtäväorientoituneisuudessa ja kiinnostuksen herättämisessä kirjaimia ja sanoja kohtaan. Tutkimuksessa halutaan myös selvittää, vaikuttavatko lasten kehitykselliset vaikeudet, tai kodin lukutottumukset ESKO-siili ryhmien tuloksellisuuteen. Samoin arvioidaan vaikuttaako harjoittelun määrä ryhmien välillä, tai lapsen ESKO siili –ryhmien aikainen vireys- ja tunnetila ryhmien tuloksellisuuteen lukivalmiuksien vahvistamisessa. Tutkimuksessa ensimmäiseen interventio-ryhmään osallistuvien lasten edistymistä lukivalmiuksissa ja tehtäväorientoituneisuudessa verrataan interventiota odottavien lasten ryhmään, sekä samoissa esiopetusryhmissä opetusta saaviin lapsiin, joilla ei ole havaittu kohonneen tuen tarvetta lukivalmiuksissa. Lasten lukutaidon kehittymistä seurataan 2. luokalle saakka.

3. ARVIO TUTKIMUKSEN EETTISYYDESTÄ

Arvioimme tutkimussuunnitelmassa kuvatun tutkimuksen noudattavan hyviä tutkimuseettisiä periaatteita. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Osallistujien vanhemmat antavat kirjallisen suostumuksen osallistumisesta sen jälkeen, kun he ovat saaneet tutkimuksesta kirjallista informaatiota. VEO:ja, joiden kautta tutkimustiedotteiden jako, ja osa tutkimusaineiston keruusta tapahtuu, on informoitu tutkimuksesta siten, että he osaavat vastata tutkimusta koskeviin kysymyksiin. Vanhemmille annetaan myös mahdollisuus ottaa yhteyttä tutkijoihin lisätiedon saamiseksi. Tutkimustiedotteessa kerrotaan, että vanhempi voi niin halutessaan keskeyttää tutkimuksen minä hetkenä hyvänsä syytä siihen ilmoittamatta ottamalla yhteyttä tutkijoihin. Osallistuminen tai osallistumatta jättäminen ei vaikuta lapsen saamiin tukitoimiin esiopetuksessa tai koulussa, mikä kerrotaan myös tutkimustiedotteessa. Tehdäksemme mahdollisimman selväksi sen, että lapsen paikka ESKO siili –ryhmässä ei ole riippuvainen tutkimukseen osallistumisesta, vanhempia informoidaan heidän lapsensa saaneen paikan ESKO siili -ryhmässä jo ennen tutkimustiedotteen jakamista. Tutkimuksen vuoksi osa esiopetusvuoden interventio-ryhmistä järjestetään vasta loppukevällä (interventiota odottava ryhmä B), joten osa lapsista saa tukea lukivalmiuksiinsa

myöhemmin kuin toiset. Odotusaika on kuitenkin vain 10 viikkoa, eikä tällä hetkellä ei ole myöskään tietoa siitä, onko intervention ajoittumisella esiopetusvuoden alku- tai loppukevääseen merkitystä sen tuloksellisuuden kannalta.

Tutkimuksen myötä lapsen lukivalmiuksien arvioita tehdään esiopetuksessa tavanomaista tiiviimmin joko lapsen oman VEO:n tai psykologian opiskelijan toimesta. Näiden arvioiden tulokset jäävät myös VEO:jen käyttöön. Lapsen VEO tai esiopetusryhmän opettaja antavat vanhemmille palautteen lapsen taitojen arvioinneista tavanomaisia koulun ja kuntoutuksen käytäntöjä noudattaen. Vanhemmilla on halutessaan mahdollisuus ottaa yhteyttä myös tutkijoihin lapsensa tutkimustuloksiin liittyen. Tutkimuksessa kerättävä tieto on luottamuksellista. Tutkimustiedotteessa vanhemmille kerrotaan, että lapsen opettajat saavat tiedon koulussa tehdyissä arvioinneista, ja voivat hyödyntää niitä opetuksen suunnittelussa, mutta kyselyissä annetut tiedot tulevat vain tutkijoiden käyttöön.

Tutkimukseen tarvitaan myös vertailuryhmän lapsia, jotka eivät osallistu ESKO siili –ryhmiin, ja heidän vanhemmilleen täytyy kuvata tutkimuksen tarkoitus. On mahdollista, että verrokkilasten vanhemmat saavat oman lapsensa kautta tietoa siitä, ketkä lapset käyvät ESKO siili –ryhmissä, ja tutkimustiedotteen luettuaan he ymmärtävät näin, että ESKO siili-ryhmäläisistä on havaittu tuen tarvetta lukivalmiuksissa. Täysin tätä on nähdäksemme mahdoton välttää, ja toisaalta tällaiset tiedot leviävät herkästi muutoinkin opetusryhmissä. Tunnistettavuuden välttämiseksi vertailuryhmän lasten tutkimustiedotteessa on pyritty häivyttämään tietoa siitä, miten vertailuryhmän lapset valitaan suhteessa ESKO siili –ryhmäläisiin.

Tietojen keräämisessä vanhemmilta ja opettajilta käytetään yliopiston e-lomaketta tai paperisia lomakkeita. Sähköisiä välineitä käytettäessä ei käytetä lapsen henkilötietoja, vaan numerokoodia. Tiedot myös tallennetaan tutkimusaineistoon ja käsitellään käyttäen lapsikohtaista numerokoodia, millä varmistetaan tietojen luottamuksellisuus. Tutkimustulokset raportoidaan ryhmätasolla niin, että yksittäisen lapsen henkilöllisyyttä ei ole mahdollista selvittää. Tunnistetiedot säilytetään aineistonkeruun pitkäikäisluonteen vuoksi myöhempää aineistonkeruuta ja yhteydenottoja varten. Tunnistetiedot sisältävä koodiavain säilytetään kuitenkin erillään muusta tutkimusaineistosta.

**TAMPEREEN YLIOPISTO
TAMPEREEN ALUEEN IHMISTIETEIDEN
EETTINEN TOIMIKUNTA**

Lausunto 45/2017 lausuntopyynnöstä 24/2017: “SIILI-tutkimus: Lukivalmiuksien varhainen tukeminen” (PsT Terhi Helminen, psykologia, yhteiskuntatieteiden tiedekunta)

Toimikunnan lausunto: Toimikunta on käsitellyt lausuntopyyntönne kokouksessaan 23.10.2017. Toimikunta pyytää selvitykset seuraavista asioista ja huomioimaan seuraavat seikat:

- Lausuntopyynnössä ei käy selkeästi tutkimuksen varsinainen nimi, joten se tulisi mainita,
- miten tutkimuksen aineiston kerätään? Perustuuko kyselylomakkeen vanhempien koulutustausta johonkin erityiseen koulutusluokitteluun, vai onko kyseessä tutkijan oma luokittelu?
- Kyselylomakkeissa ja tiedotteissa käytetyssä terminologiassa pitäydytään ns. vakiintuneessa ydinperhemallissa. Tulisiko huomioida paremmin esim. yksinhuoltajuus yms.
- Tutkimuksen tiedotteessa on jonkin verran vaikeaselkoisia, tieteelliseen tutkimukseen kuuluvia termejä, jotka eivät välttämättä ole tuttuja kaikille. Nämä tulisi avata ja selkiyttää,
- lisäksi tiedotteessa tulisi mainita, että tutkimukseen mahdollisesti osallistuvalla on mahdollisuus kysyä tutkimuksesta eli kohdassa Lisätiedot: Teillä on mahdollisuus esittää ...
- suostumus-lomakkeessa on kirjoitusvirhe; ks. lause ”lastani ja minua on pyydetty...”, puuttuu sana *saanut*
- tutkimuksen tiedotteissa sivuilla 15 ja 17 on mainittu tutkimukseen liittyvät hyödyt ja riskit. Tämän kohdan ensimmäisen lauseen voisi asiayhteyden vuoksi siirtää ”vapaaehtoisuus”-kohtaan sivuille 15 ja 18,
- aineistonhallintasuunnitelman mukaan aineistoa säilytetään 10 vuotta psykologia- oppiaineen tiloissa. Miksi aineistoa ei siirretä Tietoarkistoon? Aineistonhallintasuunnitelmassa tulisi määritellä lisäksi se, miten aineistoa on suunniteltu käytettävän 31.12.2020 jälkeen
- rekisteriselosteen kohdassa kahdeksan (8) tulisi mainita, ettei aineistoa siirretä EU-/ETA-alueen ulkopuolelle.

Selonteko edellä mainituista seikoista pyydetään lähettämään toimikunnan sihteerille sähköpostitse (heikki.eilo@uta.fi) toimikunnan puheenjohtajan, esittelijän ja sihteerin tarkistusta varten.

Tampere 24.10.2017

Puheenjohtaja Merk.
Kirsti Uusi-Rasi

Sihteeri


Heikki Eilo